

**VOLÁNÍ PO VZNIKU KRAJSKÉ STUDIJNÍ KNIHOVNY V PÍSKU V ROCE 1946.
Regionalista Ivo Beneš v další etapě hledání moderní podoby metropole
Prácheňska**

Ondřej Kryštof Kolář

Abstrakt

Roku 1946 rozvinul prácheňský regionalista Ivo Beneš - především na stránkách týdeníku *Písecké listy* - iniciativu pro založení krajské studijní (vědecké) knihovny v Písku. Její fond měl vzniknout sloučením knihovny městského muzea a částí dalších knihoven. Nová instituce měla mít zčásti charakter regionálního archivu. Snahu Iva Beneše je nutno posuzovat v rámci jeho celoživotního úsilí o zachování postavení města Písku jako metropole historického Prácheňského kraje a o rozvoj kraje na vědeckém a plánovitém základě. Snaha Iva Beneše se nesetkala s úspěchem a krajská vědecká knihovna vznikla v té době v sousedních Českých Budějovicích, které se posléze - roku 1949 - staly hlavním městem uměle vytvořeného Českobudějovického kraje, k němuž byla přičleněna i větší část území historického Prácheňska.

Klíčová slova

Ivo Beneš, Prácheňský kraj, Písek, knihovnictví, krajská vědecká knihovna

Key words

Ivo Beneš, Prachen region, Písek, librarianship, regional scientific library

Pokud jde o život a dílo Iva Beneše (27. listopadu 1886 Zátaví u Písku - 19. července 1967 Písek), pouhý stručný přehled by značně přesáhl možný formát tohoto příspěvku. Proto zde odkazuji na některé své starší texty (Kolář 1986, Kolář 1991, Kolář 1992a, Kolář 1992b, Kolář 1997). Uvádím zde tudíž alespoň to, že inženýr Ivo Beneš byl absolventem Českého vysokého učení v Praze; stal se urbanistou, projektantem a majitelem technické kanceláře v Brně. Jeho návrh dálniční sítě ČSR získal za První republiky druhou cenu v celostátní soutěži. Na sklonku třicátých let přesídlil do Písku a věnoval se především práci na prácheňském regionálním plánu. Byl autorem prvního článku v prvních píseckých revolučních novinách v květnu roku 1945.

V následujícím výkladu shrnu průběh jedné z epizod průběžného angažmá Iva Beneše na poli rozvoje knihovnictví, obdobného tomu, jak se jeho humanističtější orientovaný vrstevník, protějšek i spolupracovník Jaromír Malý (v té době ředitel knihovny Národního shromáždění v Praze) snažil ve stejném časovém období prosadit přenesení některé z českých vysokých škol do Písku (Kolář 2014). Ostatně k jeho výzvě se Ivo Beneš bez výhrad připojil: „Lesnická fakulta, vysoké školy technické do Písku. - Vyučovati v Praze lesnictví, když v celém okolí je jen lesík u Krče a údolí Závisti, je tak jako učit kreslení bezruké. - Písek se svými 7000 hektary lesů a vybudovaným středním lesnickým školstvím je jediným správným místem pro lesnickou fakultu.“ (Beneš 1945)

Veřejná městská knihovna existuje v Písku již od roku 1841, kdy vznikla jako první na českém venkově. Jejím zakladatelem byl obrozenecký pedagog Řehoř Zeithammer (31. července 1800 Štěkeň - 24. srpna 1881 Praha). Náznak snahy Iva Beneše o založení nové knihovny, s působností a významem regionálním (krajským = prácheňským), lze nalézt již v době Druhé republiky, především v jeho vystoupení na prácheňském pracovním večeru, uspořádaném v Písku pod předsednictvím starosty města 3. února 1939. Součástí navrhovaného Prácheňského kulturního domu se podle Iva Beneše měla stát rovněž studovna, což předpokládá též knihovnu s regionálním fondem (Anonym 1939). Zde se však soustředím na Benešovu kampaň z roku 1946, kterou můžeme dobře sledovat na stránkách Píseckých listů.¹ Přejdeme tedy rovnou k jeho výzvě.

„Písek vyrostl na město o 20.000 obyvatelích. Jeho kulturní potřeby a jeho povinnosti jsou daleko větší nežli povinnosti okresního města. Písek bylo a jest krajské město² a z tohoto hlediska musí býti všechna práce dimenzována.

1 Letité Písecké listy, založené v devadesátých letech 19. století jako orgán opozičních píseckých mladočechů, vycházely roku 1945, do č. 19. z 24. října 1945, jako „Věstník z Pootaví a Prácheňského kraje. List čs. strany lidové“. Následovala několikaměsíční přestávka ve vydávání těchto novin, jež byly obnoveny - počínaje č. 1 z 12. června 1946 - s podtitulem „List čsl. strany lidové kraje prácheňského a píseckého“.

2 Zde je třeba připomenout, že ani po zrušení Prácheňského kraje (13. století – 1850), resp. Píseckého kraje (1855-1862) jako územní jednotky veřejné správy nepřestalo být Prácheňsko administrativním celkem. Jeho obvod byl zachován například v soudním kraji Krajského soudu v Písku a politické úřady v Písku měly za První republiky dohlédací pravomoc nad ostatními v regionu Prácheňska. Z jiných skutečností zmiňuji alespoň tuto: Písecká spořitelna, největší banka na jihu Čech, plnila za První republiky funkci pověřeného pracoviště Národní banky československé v Prácheňsku.

Písek udělal v poslední době velký pokrok v divadelnictví, přestavěl divadlo, které musí býti doplněno také divadelním životem, jenž musí povznést maloměstské ochotnictví na umění dobrého regionálního průměru, které může soutěžit s každou druhou krajskou scénou. - Stejným způsobem jako krajské divadlo musí býti Písku vytvořena i krajská studijní knihovna (poslední tři slova proloženě I. B., pozn. OKK), ve které by bylo umožněno v Písku odborně a vědecky pracovati, poněvadž bez odborné a vědecké (poslední slovo dtto proloženě I. B.) přípravy podrobného plánu pro hospodářskou výstavbu Prácheňska (poslední slovo tučně I. B., pozn. OKK) není možné (následující zbytek věty tučně I. B., pozn. OKK, dále tyto nuance neuvádím) přistoupiti k praktickému provádění větších úkolů a výstavby kraje.“

V následujícím textu Ivo Beneš připomněl roztržičnost knihovnictví a beletristickou úroveň čtenářů (tedy oblibu „kratochvilné“ četby), kterou staví do protikladu s tempem moderního života. Pokračuje již konkrétními návrhy:

„Na venkově potřebujeme dobré knihovny koncentrované do újezdů obcí,³ velké městské knihovny, újezdní čítárny a městské čítárny, časopisy věnované kraji a krajské studijní knihovny, ve které (sic!) by mohli odborní a vědečtí pracovníci čerpat látku k poznání kraje a konstruovati osnovy budoucího jeho vývoje. Krajská studijní knihovna měla by býti přičleněna k městskému archivu a prácheňskému muzeu Sedláčkovu⁴ jako organická jejich součást. Měla by býti sestavena z historické a vědecké literatury roztržičné po školních knihovnách, z muzejní ladem ležící knihovny, která obsahuje na 9000 svazků a má skvělou probuzeneckou literaturu z darů a z pozůstalosti vynikajících pracovníků, které zapadají k antikvářům nebo přicházejí na zmar u obchodníků se starým papírem.

Co znamená vědecká knihovna pro město kultury znalé, ukazuje dobrý příklad studijních knihoven města Plzně, které vykazují za rok 21.000 návštěvníků. Výsledky těchto návštěv jsou patrné i na tom, jakým způsobem je na Plzeňsku zpracována vlastivědná literatura, kde mají již provedený národopisný a zemědělský výzkum a kde celá řada sbírek obsahuje periodicky vycházející práce z oboru poznání kraje.“ (Beneš 1946a)

³ Slova souvisí s návrhem Iva Beneše a vytvoření „újezdů“, předznamenávajícím pozdější koncepci tzv. střediskových obcí.

⁴ Písecké městské muzeum neslo v té době název Muzeum Dr. Augusta Sedláčka pro vlastivědu Prácheňska.

„V nové Jugoslavii mají povinné okresní studijní knihovny. Je čas, aby byla likvidována negramotnost mládeže a negramotnost starých. Je čas, aby inteligence byla skutečnou inteligencí.“ Tak začíná pokračování článku Iva Beneše v Píseckých listech o týden později. Zde představil svůj návrh struktury budoucí knihovny, počínaje oddělením I. ZEMĚ. Zde uvedl: „Krajská studijní knihovna musí být pramenem poznání a pro výzkum kraje, bez kterého není možné řádné plánování⁵ a řádná výstavba kraje. Všechny ozdobné funkce a všechna reprezentační shromáždění nepřinášejí nic užitečného k tomu, co je třeba.“ (Beneš 1946b)

V dokončení, tedy třetí části článku najdeme zbývající části uspořádání knihovny: II. ČLOVĚK, II. DĚJINY, IV. SPRÁVA, V. KULTURA, VI. ZDRAVOTNICTVÍ A SOCIÁLNÍ PÉČE, VII. VODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ A ZEMĚDĚLSTVÍ, VIII. TĚŽBA, ENERGIE A VÝROBA, IX. OBCHOD, X. DOPRAVA. V každém z oddílů rozvedl Ivo Beneš strukturu navrhovaného fondu, blíží se často spíše charakteru archivu, nikoliv knihovny. V závěru článku stojí:

„Zběžný výčet nejdůležitějších potřeb, které předpokládají úspěšné regionální studium, ukazuje, kolik právě je třeba vykonati, abychom vůbec mohli soustavně pracovati na podrobném krajevém plánování.

Poslání studijní knihovny je zcela zvláštní. Její pole práce leží mezi muzeem a knihovnou. Žádná knihovna nemůže nahradit studijní.

Stará muzejní knihovna má mnoho regionální literatury, ale městská velmi málo, nedostatečné a bez potřebného světla,⁶ opakujeme svůj návrh z roku 1940, aby byla studijní knihovna umístěna ve staré škole na Grégrově náměstí⁷ a co nejdříve otevřena.

Za správce knihovny by se hodil poslední ředitel Sedláčkova muzea Fr. Lipš, který je uznanou autoritou v knihovnictví a katalogizoval dnešní muzejní knihovnu v Písku.⁸

5 Zde upozorňuji na setrvalý zájem Iva Beneše o plánování a na jeho publikaci Vývojové plánování z roku 1939.

6 Od roku 1934 až do počátku 70. let 20. století byla písecká městská knihovna (později Okresní knihovna v Písku) umístěna v bočním traktu Písecké spořitelny (později České státní spořitelny) ve Šrámkově ulici. Nyní sídlí - od roku 1970 - v domě čp. 85 na Alšově náměstí.

7 O přemístění Městské knihovny Písek do této bývalé školní budovy na Alšově náměstí v Písku se uvažuje v současnosti.

8 František Lipš (26. října 1874 Písek - 19. února 1966 Písek), úředník písecké obecní samosprávy a kulturní pracovník (Malý 1935; Janík 1994).

Studijní knihovna by se sestavila z těchto sbírek:

- 1) Dnešní muzejní knihovny v Písku.
- 2) Duplikátů, starých tisků a nepoužívaných knih ze školních knihoven.
- 3) Z vědecké a odborné literatury zbylé po vystěhovalcích.
- 4) Výměnných publikací jihočeských muzeí.
- 5) Cenných knih z městské knihovny.
- 6) Z pozůstalosti odborných pracovníků.

Před zřízením knihovny mělo by být vyžádáno dobrozdání vědeckých bibliotékářů o organizaci knihovny.“ (Beneš 1946c)

Nesmí nás zmýlit skutečnost, že v následujících měsících se jméno Iva Beneše v souvislosti s naším tématem ze stránek Píseckých listů vytratilo. Čile se totiž angažoval v práci JSN (Jihočeské společnosti národohospodářské), poválečné nástupkyně a pokračovatelky Národohospodářského sboru jihočeského, založeného roku 1925. V závěru novinové zprávy (pravděpodobně, stejně jako dvě následující, které budu citovat, pochází z pera samotného Iva Beneše) o schůzi prácheňského krajského sboru JSN, která se uskutečnila 7. října 1946, stojí: „Sbor znovu a naléhavě urguje zřízení studijní knihovny v Písku. V Jugoslavii má povinně každý (okres, pozn. OKK) dnes studijní knihovnu.“ (Anonym 1946a)

Poněkud nadějněji zní další zpráva z činnosti JSN: „Otázka krajské studijní knihovny se konfiskacemi domů přiblížila k realizaci. Záleží již jen na pochopení píseckého MNV. Pohotoví Č. Budějovice využily nových poměrů a zřídili (sic!) si rychle vědeckou knihovnu, která má již na 40 tisíc českých a 80 000 německých vědeckých knih. Umístění krajské knihovny musí být provedeno současně s novým umístěním Prácheňské filmové půjčovny, která již vyrostla na vědecký ústav a která je umístěna v temnotách starého muzea. Krajská knihovna sousedila by s osvětovými sbory, které by konečně mohly též plnit své lidovýchovné poslání. Právě dnes je třeba jít rychle. Kdo jde pomalu, jde vlastně zpět.“ (Anonym 1946b)

Poslední zmínka o této aktivitě, kterou jsem našel, pochází z konce listopadu roku 1946, kdy Písecké listy referovaly o schůzi Prácheňského sboru JSN 18. října 1946: „Studijní knihovna v Písku, kde je dnešního dne čítárna čtyřikrát menší než v r. 1908, je nezbytnou podmínkou života kulturního, který ne samou hudbou a zpěvem může být živ. Pro udržování knihovny by se ustavila společnost studijní knihovny, takže by kromě místností neměla obec s knihovnou žádná vydání.“ (Anonym 1946c)

Od doby, kdy tento neuskutečněný plán Iva Beneše plnil stránky regionálního tisku, již uplynulo neuvěřitelných sedmdesát let.

Kromě konstatování, že podobná knihovna v Písku tehdy (a ani později) nevznikla, uzavírám svůj příspěvek několika závěry, z nichž vyplývají další historické souvislosti:

1. Volání Iva Beneše po vzniku krajské studijní (dnes bychom řekli: vědecké) knihovny v Písku se roku 1946 minulo účinkem.

2. Tato iniciativa byla úzce spojena s představou Iva Beneše o budoucnosti města Písku jako významného regionálního centra území jihozápadních Čech (mezi Plzní a Českými Budějovicemi). Minula se těsně s krátkým historickým obdobím, kdy tato myšlenka nebyla bez šancí. V letech 1945 a 1946 stále rezonovala - v první řadě zásluhou právě Iva Beneše - vize „restituce“ Prácheňského (Píseckého) kraje jako obnovené jednotky veřejné správy; s tímto heslem šla v Prácheňsku do voleb roku 1946 jako jediná Komunistická strana Československa (měla „stranický“ Prácheňský kraj se sídlem ve Strakoniciích). Po volebním vítězství však akceptovala představu ostatních účastníků politické scény o vytvoření nového kraje v hypotetickém území „jižních Čech“⁹ s Českými Budějovicemi jako krajským městem.¹⁰ Ta bylo realizována - již v režii vítězů „Vítězného února“ - územní reformou, provedenou k 1. lednu 1949, a s některými změnami potvrzena také územními reformami následujícími (1960, 2001). Výsledkem se stalo rozdělení historického Prácheňska mezi kraje Českobudějovický (Jihočeský) a Plzeňský (Západočeský), nemluvě o začlenění menšího okrajového území Prácheňska do středních Čech. Jak snad není třeba dodávat, krajská vědecká knihovna vznikla a zůstala v Českých Budějovicích, které se od roku 1949 postupně staly úřední i faktickou „metropolí“ jižních Čech.

9 Termín „jižní Čechy“ přibližně v dnešním pojetí (předtím mnohoznačný - od celého jižního kvadrantu Čech na jih od Prahy až po malé území rybníkatých pánví) se ve společenském povědomí rozšířil v meziválečném období jako označení pro území obývané „Jihočechy“, které Emanuel Chalupný, tvůrce teorie o „národní povaze jihočeské“, prohlásil za potomky jednoho ze dvou původních českých kmenů.

10 Pozice Českých Budějovic jako regionálního sídla „jižních Čech“ je až záležitostí druhé poloviny 20. století. Z mnoha příčin, proč tomu tak nebylo dříve, zde zmiňuji alespoň (před rokem 1945) excentrickou polohu města vzhledem k etnicky české části území „jižních Čech“.

3. Ačkoliv v letech 1945-1948 působil Ivo Beneš vcelku nekonfliktně ve veřejném prostoru, po roce 1948 se jako zastánce neideologických, spíše technokratických postojů stáhl do ústraní. Stal se spoluvedoucím Historického kroužku při píseckém muzeu, působil jako konzervátor státní památkové péče v okrese Prachatice a vyvíjel další kulturní aktivity. Uvedl-li jsem, že navrhované fondy krajské studijní knihovny byly zčásti spíše povahy archivní, pak tuto ideu realizoval Ivo Beneš v soukromí: celý život budoval dokumentační sbírku tiskovin, plakátů, písemností a dalších materiálů nejen z regionu Prácheňska. Tento odkaz, dnes uložený v Státním okresním archivu Písek, čeká na své budoucí badatelské využití.

Seznam použitých zdrojů

Prameny:

- Anonym 1939: Prácheňský regionální plán. *Písecké listy* 16. února 1939, s. 1-2.
Anonym 1946a (Ivo Beneš?): *Písecké listy* 47, 9. října 1946 s. 4 (ve zprávách pod společným titulkem Prácheňsko).
Anonym 1946b (Ivo Beneš?): Prácheňský krajský sbor Jihočeské spol. v Písku. *Písecké listy* 47, 30. října 1946, s. 1..
Anonym 1946c (Ivo Beneš?): Zprávy Prácheňského sboru jihočeské společnosti. *Písecké listy* 47, 27. listopadu 1946, s. 2.
Beneš, Ivo 1945: I. B., Sloupky. *Písecké listy* 44, 15. srpna 1946, s. 1..
Beneš, Ivo 1946a: Krajská studijní knihovna v Písku. *Písecké listy* 47, 12. června 1946, s. 7.
Beneš, Ivo 1946b: Krajská studijní knihovna v Písku. *Písecké listy* 47, 19. června 1946, s. 2.
Beneš, Ivo 1946c: Krajská studijní knihovna v Písku. *Písecké listy* 47, 26. června 1946, s. 2.

Literatura:

- Janík, Zdeněk 1994: Tři z rodiny Lipšů. *Lipík - listy regionální kultury* 3, č. 2, s. 17-18.
Malý, Jaromír 1935: Kulturní a samosprávný pracovník František Lipš šedesátníkem. *Otavan* 14 (49), č. 8-9-10 (1935), s. 135-137.
Kolář, Ondřej Kryštof 1986: K významu díla Iva Beneše. *Informace Městského národního výboru v Písku*, č. 11, s. 15-17.
Kolář, Ondřej Kryštof 1991: *Prácheňská otázka a Písek*. Písek: Odbor kultury Okresního úřadu v Písku.
Kolář, Ondřej Kryštof 1992a: Jihočeský regionalista Ivo Beneš. *Lipík - listy regionální kultury* 1, č. 7-8, s. 31-32.
Kolář, Ondřej Kryštof 1992b: *O jihočeském regionalismu*. Písek: Kulturní klub města Písku.
Kolář, Ondřej Kryštof 1997: Prácheňský regionalista Ivo Beneš. *Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech* 34, s. 76-77.
Kolář, Ondřej Kryštof 2014: Volání po vysokém školství v Písku v roce 1945. Regionalista Jaromír Malý v další etapě hledání moderní podoby metropole Prácheňska. In: *Historická ročenka 2013-2014*. Písek: Collegium Artium, s. 11-16.